

Aktualne problemy komparatystyki słowiańskiej : Teoria i metodologia badań lingwistycznych / [red. nauk. E. Koriakowcewa]. – Siedlce : Wyd-wo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2010. – S. 13–49.

9. Потье Б. Типология / Б. Потье // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : Переводы / [сост. В. П. Нерознака ; общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 187–204.

10. Пузик А. А. Отадъективные глаголы в немецком, английском и украинском языках : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.17 / Пузик Андрей Анатольевич. – Донецк, 2000. – 20 с.

11. Скаличка В. Типология и сопоставительная лингвистика / В. Скаличка // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : Переводы / [сост. В. П. Нерознака ; общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 27–31.

12. Хельбиг Г. Языкознание – сопоставление – преподавание иностранных языков / Г. Хельбиг // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : Переводы / [сост. В. П. Нерознака ; общ. ред. и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 307–326.

13. Ярцева В. Н. Контрастивная грамматика / Вероника Николаевна Ярцева. – М. : Наука, 1981 – 112 с.

14. Grucza Franciszek. Lingwistyka stosowana : Historia-Zdania-Osiągnięcia / Franciszek Grucza. – Warszawa : Euroedukacja, 2007. – 446 s.

ЗАСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ ДІЕСЛІВНОЇ КАТЕГОРІЇ КРАТНОСТІ (на матеріалі роману Карсон Сміт Маккаллерс “Учасниця весілля”)

ДЕРЕВ’ЯНКО О. А., ТРОНЬ А. А.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Розвиток лінгвістичної думки постійно породжує ідеї для більш повного, об’єктивного аналізу мовних явищ. Це стосується і проблем, пов’язаних із категорією аспектуальності, її складниками та засобами вираження, зокрема категорією кратності – одного з відтінків аспектуального значення, що є невід’ємною частиною універсальної поняттєвої категорії аспектуальності. Інтерпретація цього явища важлива не тільки для глибокого вивчення проблеми, але й для загальної теорії мови, оскільки, якщо виключити з аналізу один із компонентів структури мови, картину всієї структури не можна вважати повною.

У світлі сучасної концептуальної семантики по-новому постає проблема дослідження актуалізації дієслівної категорії кратності в сучасній англійській мові. Так, кратність досліджували на матеріалі різних мов, зокрема української – Т. Голосова (2001), О. Ачилова (2004), О. Пчелінцева (2005), російської – В. Гайдуков (1989), В. Храковський (2006), З. Годізова (2004), Є. Кокарева (2000), Є. Нікіфорова (1993), Є. Соколова (1994), вірменської – Г. Акоюн (1975), угорської – Б. Корпонай (2000), чеської – А. Широкова (1965; 1966), татарської – Г. Лутфулліна (2004), індонезійської – Н. Алієва (1974)

та в порівняльному аспекті – німецької та татарської – Н. Салехова, Р. Рахматулліна (1988), російської та осетинської – А. Цомартова (1988), російської та мордовської – Є. Лісіна (1998), французької і татарської – Г. Лутфулліна (2004) тощо. В англістиці окремі аспекти категорії кратності висвітлено лише фрагментарно у працях, присвячених аналізу типології предикатів, кількісної аспектуальності (ітеративності, фреквентативності), статусу сталих дієслівно-субстантивних сполучень. Існують лише окремі публікації, які стосуються цієї проблеми, зокрема К. Адамса (2001), К. Сміт (1997), Є. Губерт (1997), Н. Свашенко (1990). Перша спроба виявити увесь обсяг засобів експлікації досліджуваної категорії на матеріалі англійської мови здійснено Тронем А.А. (2008). Мета статті полягає у дослідженні кратності як аспектуальної характеристики предикатної дії на матеріалі роману К. С. Маккаллера “The Member of the Wedding”.

Завдання:

- встановити зміст та обсяг категорії кратності;
- проаналізувати мультиплікативні та семельфактивні дієслова як основні виразники категорії кратності.

Вважаємо, що кратність ситуацій реалізується як сукупність двох взаємопов’язаних значень: **однократності і багатократності**. Категорія кратності в англійській мові представлена мультиплікативними та семельфактивними дієсловами. Мультиплікативні дієслова позначають багатократну дію, а семельфактивні – однократну реалізацію дії.

До семельфактивних та мультиплікативних дієслів належать сталі дієслівно-субстантивні сполучення типу *to give a glance*, звуконаслідувальні дієслова та RL-дієслова, які є компонентами функціонально-семантичного поля кратності [3, с. 80]. Так, у романі К. С. Маккаллера “The Member of the Wedding” зафіксовано 298 випадків вживання однократних та багатократних дієслів.

Проблему дієслівно-субстантивних словосполучень досліджували такі лінгвісти, як С. Битокова, А. Вежбицька, М. Грошева, Г. Колпакова, М. Мещерякова, О. Огоновська, В. Олсон, Ж. Переверзева, С. Сухорольська, О. Федоренко, В. Храковський, Ю. Шаламов та інші. На матеріалі англійської мови детально проаналізовано семантичну структуру іменних компонентів дієслівно-субстантивних словосполучень С. Сухорольською [2], досліджено їх аспектуальні значення Г. Колпаковою [1], здійснено комплексний аналіз лексичної сполучуваності компонентів дієслівно-субстантивних словосполучень О. Федоренко [4]. Однак одностайної думки щодо лінгвістичного опису даних конструкцій досі не існує.

У романі К.С. Маккаллера “The Member of the Wedding” зафіксовано 21 випадок вживання сталих дієслівно-субстантивних сполучень, 20 з яких позначають однократну дію (оскільки аспектуальне значення моделі V_1+vN зосереджене в її іменному компоненті, то однина девербативного іменника вказує на однократність, а множина – на багатократність дії), порівняйте: *She took a deep breath* [8, р. 29], *He heard and, after a consideration, gave her a permission nod* [8, р. 52] та *Frankie bit the knuckles of her fist and waited* [8, р. 45]. Зустрічаємо три випадки вживання сталих дієслівно-субстантивних сполучень, дієслівний компонент яких дублює семантику субстантивного,

як-от: *She felt his hand patting her neck with tiny little pats* [8, p. 12], *Berenice was giggling when she came back, a soft high giggle* [8, p. 32], *Then after a moment he tried to push F. Jasmine out of her lap, and he pinched F. Jasmine with a mean and tiny little pinch* [8, p. 118].

Часто однократність дії, позначеної сталими дієслівно-субстантивними сполученнями, увиразнюється ад'єктивними та прономінальними детермінаторами: **another** – *Berenice gave her head another quick wide shake, then bunched her lips in judgment* [8, p. 90]; **last** – *She gave the jail a last glance and then walked on* [8, p. 124]; **final** – *She [F. Jasmine] had wanted to have one final look at it [jail] before she left the town forever* [8, p. 123]. В останньому випадку однократність дії окреслюється ще й числівником **one**.

У результаті дослідження встановлено, що квантитативна синтаксема ступеня, позначуване прислівниками **much**, **little**, вживається у реченнях, предикати яких вказують на однократність дії, наприклад: *John Henry was squatting beside her open suitcase and gave her a little shiver when she poured the perfume over him* [8, p. 13]. Субстантивні компоненти здебільшого вживаються у постпозиції стосовно дієслівних, однак можливе їх використання і у препозиції: *When suddenly the shiver run all the way through me* [8, p. 104], *And as I kneel there a shiver run from my head to my heels* [8, p. 104].

Виокремлюється група (68 одиниць) RL-дієслів, які відносно до формально маркованих мультиплікативів. Мультиплікативні RL-дієслова вживаються у формах, які мають імперфективне, делімітативне та інгресивне значення. Імперфективне значення виражається здебільшого формами прогресива та перфективного прогресива: *John Henry was grinning with his snaggle teeth and giggling softly* [8, p. 109], *John Henry stared at Berenice, and the fly that had been hovering above him lighted on the left rim of his glasses* [8, p. 109]. Делімітативне та інгресивне значення з'являється за умови вживання мультиплікативів у формі основного розряду в контексті послідовних дій, однією з яких є мультиплікативна. Делімітативне значення виражається обставинами обмеженої тривалості типу *for some time, for a few seconds, occasionally, a little*. Наприклад: *The thunder grumbled low occasionally* [8, p. 150], *She didn't see the Law until he was standing beside the table, and when she looked up at him, her startled heart quivered a little and then stopped still* [8, p. 156]. Початкове значення позначається мультиплікативами руху і мовлення, наприклад: *The soldier muttered until the pair of them were out of sight* [8, p. 68], *F. Jasmine whirled around and, putting both fists on her hips, she set herself in a staring position* [8, p. 95], *But it was not her Persian cat, and when she stumbled toward the can it sprang away* [8, p. 153].

У романі зафіксовано 79 випадків вживання кратних звуконаслідувальних дієслів. Диференційними компонентами значення звуконаслідувальних дієслів є ненавмисність, наявність певного фізіологічного чи емоційно-психологічного стану людини, зовнішнього каузатора та відсутність контролю з боку виконавця дії [3, с. 8]. За ознакою кратності звуконаслідувальні дієслова поділяємо на:

а) дієслова, що виражають однократну дію: **hush**, **clang**, **dash**, **slam** тощо, наприклад: *The clock in the tower of the First Baptist Church clanged twelve, the mill whistle wailed* [8, p. 66], *Then all at once the telephone rang. F. Jasmine*

jumped up and, turning over her empty milk glass, dashed to the hall [8, p. 88], *Cupping his hands, the soldier dashed cold water to his face* [8, p. 135], *At the last she clung to the steering wheel until her father and somebody else had hauled and dragged her from the car* [8, p. 147], *The screen door slammed* [8, p. 158];

б) дієслова, що виражають багатократну дію: **chatter, flap, grumble, rattle, shuffle, snore** тощо, наприклад: *John Henry shuffled toward them in the high-heeled shoes and crowded up jealous and close to Berenice* [8, p. 118], *John Henry shuffled in the high-heeled shoes from the stove to the table and back again* [8, p. 115], *She [F. Jasmine] was caught up with a jerk that made her bones crack and her teeth rattle* [8, p. 118], *She grumbled as she went out of the door* [8, p. 66], *When he would make as if to slap the monkey, the monkey would cringe down and chatter also – and they would look at each other with the same scared exasperation* [8, p. 66], *The child was quick as a shadow and F. Jasmine did not see his face – his white shirttails flapped loose behind him like queer wings* [8, p. 116];

в) дієслова, які позначають як однократну, так і багатократну дії: **shriek, belch, cough, snort, whistle, bang, scream, shiff, grumble** тощо, порівняйте: *Then suddenly she [Frankie] sat down and banged her forehead on the table* [8, p. 35], *After putting in a final nickel, he banged the slot machine with his fist* [8, p. 133] та *And John Henry wailed and F. Jasmine banged around the kitchen in the wedding dress and Berenice got up from the table and raised her right hand for peace* [8, p. 95]; *“Hush! Frankie screamed suddenly* [8, p. 12], *When you were arrested, the Black Maria screamed to your house and a crowd of policemen burst in the door to haul you off down to the jail* [8, p. 123] та *John Henry had been screaming for three days and his eyeballs were walled up in a corner stuck and blind* [8, p. 162], *It was an April afternoon of rainbow showers, and by and by the Black Maria screamed down the street* [8, p. 57].

Сема кратності міститься у семантиці предикатів, однак може виразнюватися модифікаторами та контекстом. Значення миттєвості актуалізується за допомогою темпоральних обставин **suddenly** – quickly and unexpectedly – [5, p. 1659], **instantly** – immediately – [5, p. 843], **immediately** – without delay: at once – [5, p. 811], **rapidly** – very quickly and in a short time – [5, p. 1357], **all of a sudden**, які вказують на однократну реалізацію дії. Наприклад: *She would do anything that suddenly occurred to her – but whatever she did was always wrong, and not at all what she wanted* [8, p. 25], *A second fact about that day was the forgotten music that sprang suddenly into her mind* [8, p. 61], *But the feeling blew out instantly and she was just watching the stranger* [8, p. 154], *Quickly she scratched her head, and with a last glance at the soldier, left the Blue Moon* [8, p. 60], *This arm reached out and snatched her by the petticoat so quickly that she was caught up with a jerk that made her bones crack and her teeth rattle* [8, p. 118]. Очевидно, що вони можуть вживатися як у препозиції до досліджуваних предикатів (*Then suddenly she sat down and banged her forehead on the table* [8, p. 35]), так і в постпозиції (*He sniffed suddenly* [8, p. 53]).

Фрази, які служать для вираження значення темпоральної характеристики миттєвої дії, є також засобом актуалізації категорії кількісної кваліфікації дії (кратності). До них відносимо: **for an instant, for a split second, for a fraction of a second, for a second, for a moment** тощо. Наприклад: *For a second it*

occurred to her that she had heard this remark before [8, p. 68]. Однократність дії може виражатися також обставинами, які позначають момент здійснення дії, як-от: *In another second the monkey sprang from off her shoulder and landed on the organ* [8, p. 68], *They quickly hurried around the corner and at the last second, just as they turned, they both looked back with the same expression – reproaching and sly* [8, p. 68].

Вживання локативних модифікаторів типу **up and down, from side to side, right and left, back and forth** увиразнює багатократність дії: *When she gazed up and down the avenue she could not see the monkey or the monkey-man and all was silent* [8, p. 56], *He swayed as he played and his fingers skittered up and down the counter* [8, p. 158], *The bulb swung back and forth, making a swinging gold reflection on the arbor and the dark yard* [8, p. 152].

У деяких випадках неоднократна реалізація дії виражається за допомогою обставинних сполучень, обов'язковим компонентом яких є числівник, що вказує на кількість повторень ситуації: **seven times, twice**, або обставин типу **several times, many times, now and then**, наприклад: *F. Jasmine did not enjoy the taste of beer; once or twice she had sneaked swallows from her father's glass and it was sour* [8, p. 70], *The clock ticked six slow times* [8, p. 21], *She chased him three times around the table, then up through the front hall and out of the door* [8, p. 22], *The kitchen was silent and she tapped four times with her heel: one, two, three – bang!* [8, p. 35], *Now and then he wiped his damp veined dead-white hands on his stained apron* [8, p. 59], *F. Jasmine was sitting at the table with her knees crossed, and now and then she patted her bare foot on the floor in an accustomed way, and nodded at what Berenice was saying* [8, p. 100].

У контексті виразниками однократної завершеної дії можуть виступати прийменникові та прислівникові групи, порівняння. Наприклад: *She was walking home when all at once there was a shock in her as though a thrown knife struck and shivered in her chest* [8, p. 74], *Then, on the opposite sidewalk, two people passed, and a feeling like a sudden flame sprang up inside her, and for less than a second it seemed that her brother and the bride had come for her and were now there* [8, p. 154], *With a jerk Honey turned and went down the lane* [8, p. 132].

Щодо граматичних засобів вираження однократності та багатократності слід чітко розмежувати використання інфінітива та дієприкметника: загальним значенням Participle 1 у складі складних додатків, як і у складі форм Continuous, є процес, тривалість, багатократність, незавершеність, розгортання дії, а значення інфінітива – це кратність, однократність та завершеність [3, p. 72]. Наприклад: *As she stood there a policeman came out on the sidewalk pushing and jerking a torn-looking man with wobbly legs* [8, p. 57], *Shivering and pitiful, he kept bowing at nobody and offering his cap into the air* [8, p. 67]. Багатократна дія здебільшого позначається формами Continuous (*Berenice was stroking the hat plume with her hand* [8, p. 33], *Berenice was shaking her head and staring with the live eye narrowed into Frankie's face* [8, p. 38], *John Henry was skipping and scuttling back and forth across the kitchen* [8, p. 110], а однократна – Past Indefinite та формами Perfect (*Berenice glanced at him and straightened the napkin tied round his neck* [8, p. 82]). Слід зазначити, що кратність, подібно до інших аспектуальних ознак, тлумачиться не тільки на основі значення дієслівної лексеми, але й ситуації, вираженої в реченні.

Відомо, що категорія інтенсивності характерна для всіх частин мови, однак найбільшу здатність до інтенсифікації має дієслово. Інтенсивність вважаємо лексичною категорією, оскільки часто інтенція здійснення певної дії закладена у семантиці самого предиката, як-от: 1. **Slam** – to shut **with force** and noise [7, p. 736]; to shut **violently** and noisily [6, p. 822]. 2. **Grab** – to take hold of someone or something with a **sudden** or **violent** movement [5, p. 703]; to seize **suddenly**, eagerly, or roughly; **snatch** [7, p. 350]. 3. **Snatch** – to take something away from someone with a **quick**, often **violent**, movement [5, p. 1565]. Наприклад: *She made a terrible face at him and **grabbed** the frying pan that hung above the stove* [8, p. 22].

Для мультиплікативних дієслів характерна сполучуваність із обставинами як більшої, так і меншої інтенсивності, що вказує на збільшення чи зменшення інтервалів між повторюваними діями. До обставин посиленої інтенсивності відносимо: ***violently, frantically, intensely, ferociously, terribly, madly, incessantly*** та інші. До обставин меншої інтенсивності належать ***slowly, gently, softly, slightly*** тощо, як-от: *She stood on the threshold of her father's room and he was **snoring softly*** [8, p. 151], *She looked from one of them to the other and **shook her head slowly*** [8, p. 110], *She **slowly shuffled** the ball of her right foot on the floor* [8, p. 21], *So she took him by the shoulders and **shook** him **slightly*** [8, p. 139].

Таким чином, категорію аспекту вважаємо однією з найбільш суперечливих категорій англійського дієслова, що зумовлює потребу її поглибленого вивчення. Перспективними можуть бути взаємовплив лексичного та граматичного аспектів, подальші зіставні дослідження дієслів кратності у сфері контрастивної лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колпакова Г. Ю. Категоріальна поліфункціональність сталих дієслівно-іменникових сполучень / Г. Ю. Колпакова // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. – О. : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2010. – Вип. 15. – С. 91–98.
2. Сухорольська С. М. Дериваційна і семантична характеристика іменних компонентів стійких дієслівно-субстантивних сполучень / С. М. Сухорольська // Іноземна філологія. – Л., 1992. – № 104. – С. 3–9.
3. Тронь А. А. Засоби вираження кратності у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Тронь Андрій Андрійович. – Л., 2008. – 298 с.
4. Федоренко О. І. Лексична сполучуваність компонентів сталих дієслівно-субстантивних виразів типу *to have a look, to make a suggestion* : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. І. Федоренко. – Львів, 2004. – 24 с.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

5. Longman Dictionary of Contemporary English / [ed. D. Summers]. – L., 2003. – 1949 p.
6. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. A. S. Hornby]. – Oxford : OUP, 1980. – 1037 p.
7. Webster Universal College Dictionary. – N. Y. : Gramercy Books, 1997. – 945 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. McCullers C. The Member of the Wedding / Carson McCullers. – Boston ; N. Y. : Houghton Mifflin Company, 2004. – 165 p.

СЕМАНТИКА МЕТАФОРИ ТА АЛЕГОРІЇ У СТРУКТУРІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ БІБЛІЙНОЇ ПРИТЧІ

ЗАПОЛОВСЬКИЙ М. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Становлення сучасної німецької мови тісно пов'язане з розповсюдженням та перекладом Біблії, яку справедливо називають “книгою книг”. Біблійний мовний стиль, образність, сюжети та персонажі мали і мають вплив на багато поколінь письменників, ораторів, журналістів. Лексика німецької, як і багатьох інших мов світу, збагачена різними засобами художньої експресії, зокрема біблійними метафорами та порівняннями, фразеологізмами та прислів'ями, символами та алегоріями з цієї книги.

У вітчизняній лінгвістичній літературі на двозначність біблійного тексту звертали увагу О. Потебня, І. Огієнко, І. Дубровська, О. Лисенко, О. Набока. Російські мовознавці приділяють увагу окремим аспектам інакомовлення: семантичному, граматичному, психологічному, прагматичному, концептуальному, літературознавчому (М. Нікітін, Н. Арутюнова, А. Галстян, В. Петров, Г. Кулієв, М. Новікова). Чимало німецьких учених вивчали біблійне інакомовлення, враховуючи лексичні, структурно-семантичні, функціонально-прагматичні та когнітивні критерії (А. Юліхер, В. Гарніш, Р. Бультман, Й. Єрміас, Е. Ліннеманн, Е. Юнгель, Г. Ведер, Д. Масса, К. Ерлеман). Ознайомлення з працями дослідників інакомовлення показало, що, з одного боку, деякі лінгвісти вважають алегорію підвидом метафори (М. Брандес, Р. Міхель, О. Потебня, Е. Різель, С. Фляйшер, Е. Шендельс і т. д.). З іншого боку, як феномен інакомовлення алегорія розглядається як самостійне явище, незалежне від метафори (І. Арнольд, І. Голуб, Н. Гончарова, Ф. Растьє, Н. Фонтаньє та ін.). Тому актуальним є аналіз спільних і відмінних рис між метафорою та алегорією як структурними елементами біблійної притчі. Метою статті є виявлення спільних та відмінних ознак між притчею та метафорою й алегорією. В дослідженні було використано описовий метод.

Біблійна притча – це розповідь, взята з історії чи повсякденного життя, мета якої – закарбувати духовні чи моральні істини. Більшість притч пов'язані з повсякденним життям, у них мало релігійних елементів, багато з них перетворились у прислів'я. Притчі та інші образні висловлювання розповідають, як вчиняти в різних життєвих ситуаціях, оскільки притча – це образна, інакомовна розповідь, у якій імпліцитно присутнє повчання чи ключ до розгадки якоїсь таємниці [5, с. 25–30]. Прикладом є притча, яку пророк Натан розповів царю Давиду, викриваючи його тяжку провину: *“Und Jehova sandte Nathan zu David; und er kam zu ihm und sprach zu ihm: Zwei Männer waren in einer Stadt, der eine reich, und der andere arm. Der Reiche hatte*